

ADATOK.

SÁROSPATAKI MALOMKŐBÁNYÁSZOK SZABÁLYAI.

I. Czéhszabályok.

1. Idegen ember a nemes *bányaczézhben* a méltóságos földesurak híre nélkül és a bányászoknak *consensusa* nélkül be nem mehet; magának bányát nem vehet, annyival is inkább nem is mivelheti a malomkőbányát, és annak hasznával nem is élhet.

2. A jobbágyember, ha szinte beléházasodik is a *malomkőbányabeli* jószágban, de a méltóságok híre nélkül és a bányász-possessorok *consensusok* nélkül, a bányának birtokában be nem mehet; és sem maga nem colálhatja, sem más által nem vágattathatja. Sőt amikor megengedtetik is annak coláltatása, de úgy engedtetik és bocsáttatik belé, hogy maga mivelje a bányát és más legényt ne tartson.

3. Valaki a nemes bányászczézhben akarja magát incorporálni és a bányának hasznával s privilegiumával akar élni, az olyan ember nem idegen helyen, hanem itt a városi lakjék, és itt legyen háza, másként mind az méltóságos uraságnak nagy kárára, mind a bányászoknak nem kicsiny injuriájokra fog lenni a dolog, ha idegen és messze helyen fog lakni az olyatén ember.

4. Minden gazda, aki vagy atyja vagy felesége után succedál és czézhben akar állani, tartozik a nemes czézhnek *fél-mesterasztallal*, ugymint 8 magyar forintokkal és 8 fogás ételkkel, amennyi, asztalra kívántatik, elsőben pedig köszöntő-pohárral, 1 forint ára borral, 1 kenyérral és 1 jó pecsenyével tartozik.

5. Az idegen és czéhen kívül való ember pedig ha bányát vészen, és czézhben akar állani, *egész-mesterasztallal*, ugymint 16 forinttal és 16 fogás étellel, amennyi, asztalra kívántatik, hasonlóképen 2 forint ára köszöntő-pohárral, s 2 kenyérral és 2 jó pecsenyével tartozik.

6. Minden új legény, tartozik a legényeknek két hét alatt a köszöntő pohárt, ugymint 1 pint bort megadni, úgy ha ki akar is állani: 1 pint bort a legények közé adni, a gazdáknak pedig, ha megmarad a legénységben, tartozik 1 forint ára köszöntő-pohárral, 1 pecsenyével és 1 jó házi kenyérral, mint a successióval való gazda, ha pedig czézhben akar állani, az ilyen legény fél-mesterasztallal tartozik, hasonlóképen, mint a successivus gazda.

7. Minden gazda tisztán tartsa a maga bányáját, és azt szorgalmasan miveltesse és a sorkiadásban egyenlőképen concurráljon minden gazda.

8. Senki sem gazdák sem legények közül, más bányája eleiben ne hordja a port, máskint ha ki comperiáltatik, hogy maga bányájának határán kívül hordja, tehát 2 forintokig megbüntetődjék.

9. Amely bányászgazda a maga bányáját mivelteti, és hasznot ad be a méltóságos földesurnak belőle, az olyan gazda mind az ház taxájátul, mind pedig más egyéb rendbéli taxák dolgairul immunis lésszen, hasonlóképen a legény is immunitáltatik, hanemha úgy kívántatik, hogy vár szükségére beszóllitják, csákánynyal előlálljon és olyankor a gazda is tartozik csákányt és szöget adni a legénynek.

10. A bányában munkálkodó *napi számosnak* bérít senki feljebb ne nevelje, a más rendbéli napi számosoknak bérinél, 1 forint büntetés alatt.

11. Uj rudvasbul való *szögnek csinálásátul*: 1 szegtül 9, diribdarab vasbul és ó szegekbül is: 1 szegtül 12 den., csákány *aczellástul*: 1 forint, uj *sulyok csinálásátul*: 2 forint, ó sulyoknak aczellásátul, gazda aczellájával: 1 forint 80 pénz jár.

12. Az hites birónak gondja legyen az *kövek árara*, hogy, hogy adják el a legények a *molnároknak*, és az alkuváson maga is ott legyen és bemondja az hites gazdáknak a kövek árát, hogy sem a méltóságok sem a gazdák kárt ne valljanak.

A köveknek ára pedig ez lésszen:

1. 7 arasznyi szélességü egy pár kőnek az ára 20 magyar forint.
2. Hetedfél arasznyi szélességü egy pár kőnek az ára 14 forint
3. 6 arasznyi szélességü egy pár kőnek az ára: 10 forint.
4. 5 arasznyi szélességü egy pár kőnek az ára 8 magyar forint.

13. Mikor azért valamely *molnár* malomkövet akar vinni, tartozik annak az árát aszerint kifizetni, amennyi szélességüt választ magának, a rendes és már specificált árán kívül pedig a kőnek, tartozik czédulapénzzel is az uraság részérül.

14. A legények részérül pedig, minden kő után tartozik áldomás-pénzzel, 1—1 forinttal, husravalóval és elegendő kenyérrel, úgy felvételésénél is minden öreg kő után: den. 32, apróbb kötül, den. 24 tartozik.

15. Ha valakinek kövit megveszik, minden kötül: 2—2 köből lisztel tartozik a *molnár* a bányászoknak, nyomva és tétézve megmérvén,

a szokás szerint, az öreg vékát és azt fél-fél köbölben számlálván, annak az hulladékja pedig a hites gazdának marad.

16. Valamely gazda vagy legény, a hites gazda vagy bíró hire nélkül, a molnárral czimborál és valamely csalárdságot titkon practicál, ha kitudódik és comperiáltatik: 1 forint büntetésen marad.

17. Ha valamely gazda vagy legény, más követ gyalázza a molnár előtt és megbizonyosodik, fél-mester asztallal büntettetik meg.

18. Ha valakinek a bányában valami igazításra való dolga vagy on, revideáltassa elsöben a bányaczehben, és ha a czéh által tett deliberatum nem tetszik, appellálja a város székire és onnét az urak székire maga causájának revisióját, ha pedig elsöben is idegen bírót keres, és elérik rajta, 1 mesterasztallal büntettessék.

19. Ha valamely legény, ok nélkül a molnárral veszekedik, az hites gazda házánál és azt becsteleníti, 1 forinttal büntettessék meg, hasonlóképen a molnár is, ha maga keresi a veszekedést, megbüntettessék 1 forintig.

20. Mikor a hites gazda a maga házához hirdetett és az hirdetés otthon éri az embereket, aki elmarad és nem compareál, ha méltó okát nem adja, és nem adhatja, kiváltképen gazdabucszúzásnál, új gazda választásnál, és ugyan új gazda eskettetésnek idején, fél-mesterasztallal büntetődik meg.

21. Mikor a hites gazda, a bánya utjának csinálására és igazítására parancsol valakit és elmulatja, a gazda hozassa 1 forint ára zálogot, és ugyanannyiban büntethesse meg.

22. Ha halottja esik valamely gazdának avagy legénynek, tartozik a hites gazda minden gazdát cselédestül, egy a legényeket is, az halottas házhoz 24 pénz büntetés alatt hirdettetni, és ha ki nem compareál, a megirt büntetést tartozik letenni.

23. Ha valamely gazda, a hites gazda házánál veszekedést indít, 1 mesterasztallal büntettetik meg, hasonlóképen aki verekedik, vagy szitkozódik, vagy másnak becsületi ellen szól, és azt mocskolja és becsteleníti, 1 mesterasztalon marad.

24. Ha valamely legény a bányában szitkozódik, vagy verekedik, tartozik a hites bíró, hiti szerént bémondani és a gazda is, érdeme szerint megbüntetni azt a legényt.

25. Ha valamely gazda vagy legény, az hites gazda házánál mulatásban együtt vagy on, tartozik egy ifju gazda és egy ifju legény fennszolgálni és annak idejében az öreg gazdaembereket hazakisérni.

26. Aratásnak és szüretnek idején, más dologhoz is hozzáláthat a legény egy-egy holnapig, de annakutánna tartozik a bányában feljárni, és követ vágni minduntalan, másként ha két hét alatt a bányá-

ban fel nem mégyen és nem munkálkodik, fél-mesterasztal büntetésén marad.

27. Ha valamely gazda vagy legény az hites gazda házában esküszik, vagy lelkét elmondja, vagy nagyobb szitokkal szitkozódik, fél-mesterasztal büntetésén maradjon.

28. A *nyilazó bányában* az urak hire nélkül és a hites gazdának is hire nélkül senki ne vágjon, mivel az, az uraknak pénzen vett bányájok, hasonlóképen a maga gazdája hire nélkül, a legény a szerszámot oda ne hagyja, mivel a gazdának is sok költségében áll a műszer.

29. Ha pedig az urak szükségére kívántatik, azon *nyilazó bányában* valami épületben való kő, a legények tartozzanak azt kivágni, aminéműt kívánnak, singit: 12 pénzért, 100 singtül: 2 font turó, vagy 1 font szalonna és 2—2 kenyér járván minden legénynek, a gazdák pedig tartoznak elegendő szerszámot adni a bányából.

30. Ha valamely gazda vagy legény, más gazdának szenét vagy műszerét hirtel nélkül elviszi és ellopja, vagy más akarmi lopás esik a bányában és rajta érik, vagy reá bizonyosodik a lopása, elsőben 1 mesterasztallal büntetetik, ugy hasonlóképen másodsor is, harmadszor pediglen a bányaczéhből egészen kirekesztetik és kivettetik.

31. Az utolsó legény tartozik a műhelyt tisztán tartani, a kohót megtisztítani és tapasztani, ha pedig nem cselekszi, tartozik a hites bíró az hites gazdával együtt 1 pint borig, idest. den. 24. megbüntetni.

32. Az hites gazdának szabadságában áll, a legények közül maga mellé bírónak venni, választani azt, aki tetszik, ha pedig magát el akarja vonni az olyan legény, és nem engedelmeskedik, tehát fél-mesterasztal büntetéssel megbüntettessék.

Másolata 1740 körüli irással, az Orsz. Levéltár kincstári osztályában, tit. Patak. no. 185. alatt.

II. Az uraság utasítása.

Pataki bányászok czéhét illető instructio.

Mely szerint az említett czéh és bányászgazda az *malomköveknek eladásában* és abból, a méltóságos uraságnak obvenialó *jövedelemnek incassatiójában*, ugy egyebekben is, köteleztetik magát alkalmaztatni, és az alább írt punctumokat az alább kitett büntetés alatt szentül megtartani.

1. Valamint hogy ennekelötte való esztendőben, az méltóságos uraság bányászgazdát, a ki malomkövekre és azoknak illendő árából,

az uraságnak obventáló proventusra, 12-ik articulus szerint,¹⁾ serényen és híven vigyázzon, földesuri hatalmával megtette, úgy ennekutánna is, azon auctoritást magának fenntartván, az bányászczéhet attul tiltja, és keményen inhibeálja, hogy az bányászgazda-tételben, semmi szín és praetextus alatt, magát ne avassa, és az uraság hire és engedélme nélkül, 12 forint büntetés alatt, valakit mást, azon kívül, akit az méltóságos uraság téssen, maga hatalmábul bányászgazdának tenni ne mérészeljen, külömben toties quoties fennirt büntetés, dominium részéről desumáltatik.

2. Mikor malomköveket venni szándékoznak, az dominális tiszttektül commissiót kivévén, jelentik magokat az bányász-birónál, és az kiadott commissio mellett, az biró jelenlétében, az követ kiválasztják, annakutána az vevő felet, az biró és malomkőnek gazdája kísérik az bányászgazdához, és az birónak s malomkő gazdájának jelenlétekben, tegye meg az bányászgazda az vevő féllal az alkut és ezeknek jelenlétekben magához vévén az officiolátus commissióját, inserálja maga libellusában elsőben is azt, mennyin adódott el in summa az malomkő.

3. Ez megléven, az eladott kő árábul, az 15-ik articulus értelme szerint legelsőben mindenik forint után 2—2 pénz az méltóságos uraság számára, magáéra pedig minden kötül 12 pénzt, az legényeknek hasonlóképen az kő feltételéért, az 14. articulus szerint, öreg kötül: 32 den. a kisebbtől 24. és nem többet, úgy a kenyérnek való életért vagy lisztért 6 magyar forintokat kifogván, az hátralévő summát az bányászgazdák, ezeknek legényei és az földesuraság között rendesen és igazán ossza fel, és felosztván, írja bé maga könyvecskéjében, mennyit incassált az földesuraság részére és az uraság quietantiáját minden holnapnak az fogytán, az földes uraság cassájában beadván és praesentáltván, az officiolátustul kiadott commissiókat, rendi szerint producálja az perceptornak, és azok rendi szerint az beszédett proventusokról szoros számot adván és magát quietáltatván, resignálja az perceptornak kezében.

4. Minthogy pedig, ennekutána szabad leszen bányákon kívül is, az parlagokon malomkövet vágni és eladni, ha illetén parlagon vágott kövek eladattatnak, ezekbül is, elsőben az 2—2 pénz előre az uraság számára, annakutána minden kötül 12 pénz az bányászgazdáéra kifogattatik, az hátralévő summának pedig hasonfele az uraságé, az más hasonfele pedig a gazdáké és az legényeké leszen, ezt is pedig az 3-ik punctumban feljegyzett mód szerint, elsőben hogyan adatott el in summa, annakutánna ebbül mennyit incassált az

1) Az ezen utasításban idézett pontok, nem a megelőző czéhszabályokból valók, hanem egy későbbiből, melynek szövegét azonban föltalálni nem sikerült.

földesuraság számára, harmadszor, hogy parlagon vágott kövek legyen az ára, köteles lészen az bányászgazda maga könyvecskéjében feljegyezni, és az közönséges bányákban vágott köveknek árával együtt, az megirt mód szerint, az commissióknak resignatiója mellett az casában administrálni.

5. Minthogy pedig közönségesen, az köveknek eladása, áldomás mellett szokott megesni, és azonfölül is, az bányászok és bányászlegények gyakran, multság és ital kedvéért egybe szoktak gyűlni, azért az alábbirt büntetés alatt nem lészen szabad, az földesuraság korcsmáin kívül, más megtilalmazott korcsmákrul italt hozatni, annyival is inkább az bányászgazdának maga házához hódítani az czéhbeliéket, avagy maga italját nékiek árulni, hanem az czéhbeliéeknek, közakarattul, azmely uraság korcsmáján mulatni, vagy italt is vitetni tetszik szabad akaratjokban fog állani.

6. Hogyha pedig feljebbirt punctumokat és földesuraság rendeleteit említett czéh in concreto, avagy pedig bányászok közül in particulari, egy avagy más általhágna, és ellenkezőt cselekedne, toties quoties 12 forintig, minden tekintetek kívül, fog az illetén praevaricátor büntettetni:

7. Hogy pedig ebben is fentartattassék az eddig való szokás, valamint eddig, ugy ennekutána is, az officiolátus által malomkö-vételre és eladásra kiadattatni szokott commissiónak 14 pénz lészen taxája.

Mely feljebbirt földesuraság rendelkezéseinek, ugy az czéhbeli articulusoknak szentül való megtartására további dispositiójáig az földesuraságnak említett bányászgazda és czéhbeli társai s legényei fent kijelentett büntetés alatt, praesentibus szoroson köteleztetnek. Signatum in arce interiori Sáros-Nagy-Patak, die 31 Januarii 1771.

Eredetiye ugyanott mint a megelőző tit. Patak no. 807. alatt.